

УДК 334.012.64:005.412:005.334(477)

ПОШУК ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В.О. Шишкін, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Актуальність досліджуваної теми зумовлена істотним внеском малого підприємництва у створення економічних умов для високої ефективності ринку, підвищення конкурентоспроможності різноманітних галузей національного господарства, а також необхідністю державної підтримки його розвитку. Предметом дослідження є теоретико-методологічні, статистичні та прикладні аспекти пошуку шляхів розвитку малого підприємництва в умовах нестабільної ситуації в країні. Метою дослідження є визначення необхідних заходів у сфері розвитку малого підприємництва з метою нівелювання негативних внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. Базовими принципами дослідження виступають принцип причинності та об'єктивності, системний та порівняльний методи, інституціональний та структурно-функціональний підходи. Наукова значущість роботи полягає в дослідженні можливих шляхів розвитку малого підприємництва з урахуванням особливостей ринкового середовища України. Як висновок пропонується розробити та впровадити ефективний комплекс заходів з метою розвитку малого підприємництва на засадах цілісності та системності. На практиці це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки та прискорить процес інтеграції країни в світове господарство.

Ключові слова: мале підприємництво, інвестиційний клімат, державна підтримка, механізми впливу, фактори розвитку.

Постановка проблеми. Як відомо, важливою складовою конкурентоспроможності національної економіки країни є підприємницька діяльність. Не дивлячись на те, що сьогодні підприємницька діяльність в Україні розвивається в умовах соціально-економічної та політичної кризи, вона є головною рушійною силою на шляху до вирішення соціальних проблем, подолання бідності та забезпечення високого рівня життя населення.

В одній з доповідей Міжнародної фінансової корпорації було зазначено, що Україна займає 137-е місце серед 185 економік у всьому світі за легкістю ведення бізнесу, що підтверджує наявність безлічі проблем, з якими найчастіше стикаються саме малі підприємства [1].

Основною причиною такого стану справ є наявність проблем регуляторного характеру, які породжують ряд обмежень, що істотно

погіршує діяльність малих підприємств в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти, пов'язані з теорією функціонування інституту малого підприємництва та проблемами його регулювання на державному рівні висвітлені у працях таких провідних вітчизняних вчених, як: З.С. Варналій, Л.І. Воротіна, Т.А. Говорушко, О.В. Кужель, Р.Р. Ларіна, С.К. Реверчук, О.О. Гетьман, І.В. Гой тощо.

Разом з тим, залишаються актуальними та недостатньо висвітленими питання, пов'язані з пошуком шляхів розвитку малого підприємництва в умовах політичної та фінансової нестабільності в країні. Відповідно, ці питання потребують глибшого дослідження та розробки необхідних заходів.

Постановка завдання. Метою наукової статті є визначення необхідних заходів у

сфері розвитку малого підприємництва з метою нівелювання негативних внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі основні завдання:

- проаналізовано динаміку розвитку підприємницької діяльності в Україні за останні роки;
- розглянуто особливості розвитку малого підприємництва;
- визначено стан, основні проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в умовах нестабільного ринкового середовища;
- запропоновано ряд заходів, що направлені на розвиток малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом діяльність малих підприємств привертає увагу дослідників, економістів і політиків у різних країнах. Це пов'язано з тим, що сектор малого підприємництва виробляє значну частину ВВП багатьох країн, робить істотний внесок у вирішення проблем зайнятості та підвищення конкурентоспроможності різноманітних галузей національного господарства. У зв'язку з цим, зацікавленість до вивчення особливостей розвитку малого підприємства та до аналізу методів і засобів державної підтримки даного сектору економіки стає цілком зрозумілою.

Мале підприємництво є органічним стру-

ктурним елементом ринкової економіки. Цей сектор економіки історично і логічно відігравав роль необхідної передумови створення ринкового середовища, адже він був вихідною формою ринкового господарювання [2].

Взагалі, мале підприємництво – це самостійна господарська діяльність малих підприємств та громадян-підприємців, яка ведеться з метою отримання прибутку. Важливість ролі малого підприємництва в національній економіці характеризується тим, що такі підприємства роблять вагомий внесок у процес формування конкурентного середовища, надаючи ринковій економіці необхідної гнучкості, завдяки оперативному реагуванню на зміни у зовнішньому середовищі. Також малі підприємства відіграють важливу роль у процесі створення робочих місць, вирішуючи проблеми зайнятості [3].

Стабільний розвиток сектора малого підприємництва в довгостроковій перспективі передбачає значну державну підтримку, виражену у вигляді інвестиційних програм, проектів, комплексної кредитної та податкової політики.

Звичайно, в умовах політичної та фінансової нестабільності в Україні значно погіршилися показники підприємницької діяльності [1]. У період 2010-2013 рр. значно зменшилась кількість підприємств, що функціонують, але протягом 2014-2015 рр. цей показник знову почав зростати (рис. 1).

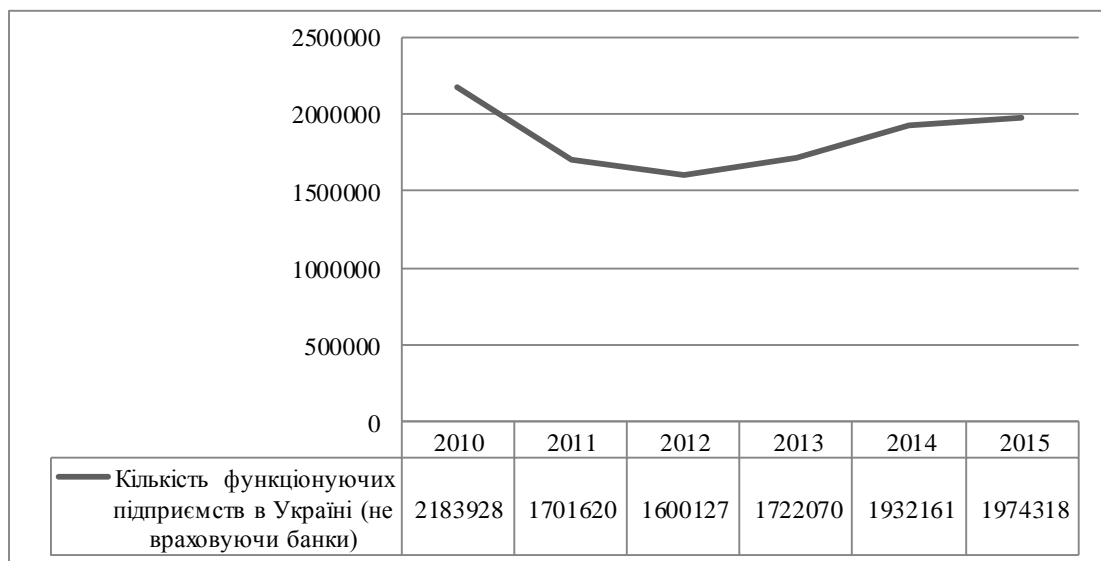

Рис. 1. Кількість підприємств в Україні в період 2010-2015 рр.

Варто також відзначити, що в 2016 р. такі фактори як зниження попиту та фінансові обмеження найбільш суттєво впливають на підприємницьку діяльність [1] (рис. 2).

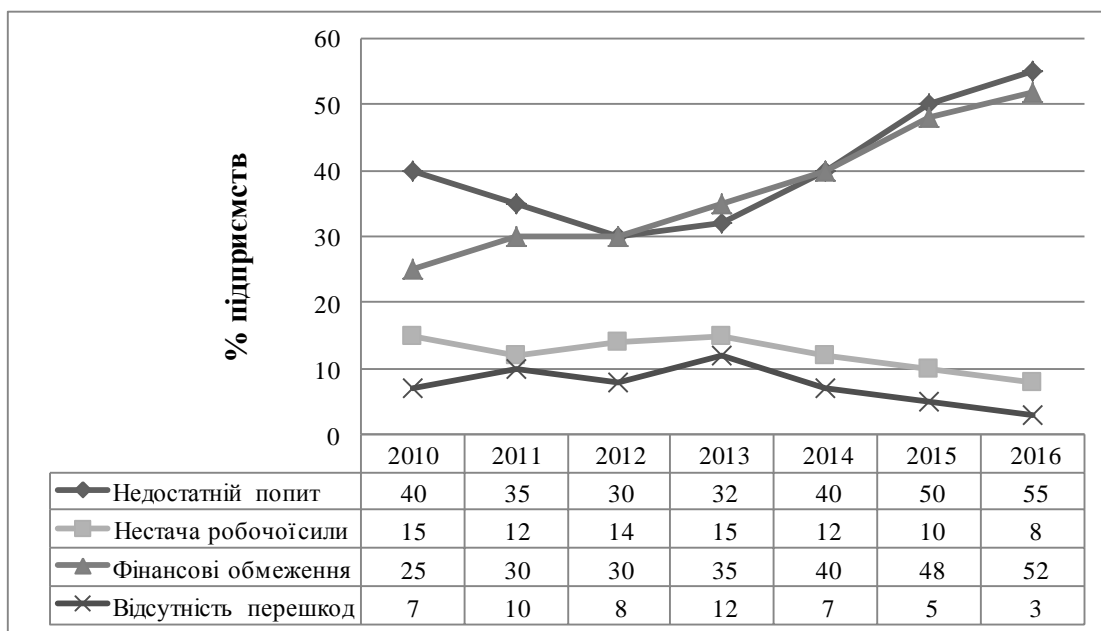

Рис. 2. Показник ділової впевненості підприємств України (2015-2016 рр.)

Спираючись на дані Державної служби статистики України, можна з упевненістю говорити про комплексне погіршення ділового клімату та ділової впевненості серед підприємців, що означає виникнення негативної тенденції в питаннях прогнозу випуску продукції та попиту на неї [1] (рис. 3).

Як можна побачити з рис. 3, індикатор ділової впевненості в третьому кварталі 2016 року в цілому знизився, хоча в порівнянні з 2015 р. цей показник виріс і є стабільним.

Враховуючи розглянуті статистичні дані та економічну ситуацію в Україні, можна визначити наступні основні причини гальмування розвитку малого підприємництва:

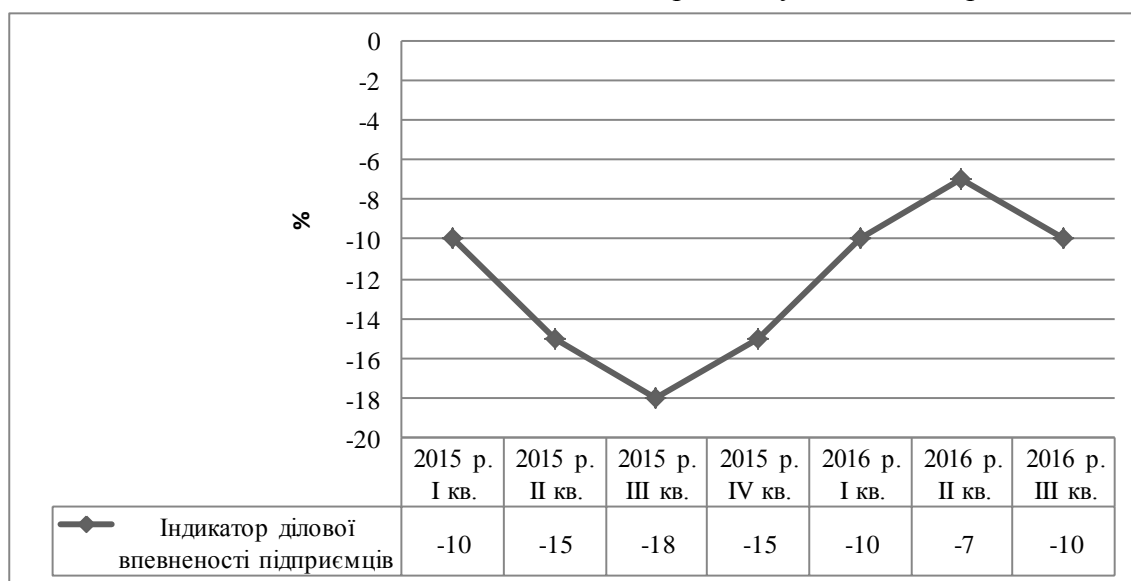

Рис. 3. Показник ділової впевненості підприємств в Україні в період 2015-2016 рр.

- недопрацьованість законодавства як з питань розвитку малого підприємництва, так і підприємництва в цілому;

- недосконала податкова система, що передбачає високі податки й тим самим розвиває сектор тіньової економіки;

- відсутність дієвого механізму реалізації державної політики щодо фінансово-кредитної та майнової підтримки малого бізнесу;

- недосконалість системи обліку та статистичної звітності малих підприємств;

- обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення;

- психологічне неприйняття позитивної ролі підприємців у ринкових перетвореннях серед окремих верств населення [4].

Зазначений перелік проблем, що перешкоджають розвитку малого підприємництва є узагальненим та стосується, в основному, зовнішнього середовища підприємств. Проте є й проблема, що сьогодні впливає на розвиток приватного сектору господарства не менше, ніж політика країни – це неефективний менеджмент. Звичайно, виникнення такої проблеми обумовлено недосконалістю системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері підприємницької діяльності [5].

Одним з варіантів вирішення такої проблеми є впровадження на малих підприємствах системи управління, що спирається на стадії їх життєвого циклу. Така система зможе допомогти підприємствам в оцінці поточних проблем, прогнозуванні діяльності та стати більш адаптивними до мінливих умов зовнішнього середовища. Для того, щоб розробити таку систему, необхідно враховувати п'ять чинників управління: стиль управління, організаційну структуру, формальні системи, стратегічні цілі та участь власника. Як показує практика використання такого методу за кордоном, найважливішими питаннями, на які необхідно звертати увагу є інформаційні, кадрові та фінансові ресурси [6].

Повертаючись до зовнішніх факторів гальмування розвитку малого підприємництва в Україні, варто зазначити, що на цей процес

також суттєво впливає інвестиційний клімат у країні. Взагалі, інвестиційний клімат визначають як сукупність економічних, політичних, соціальних та інших умов, що створюють певний рівень привабливості для фінансових вкладень інвесторами. На даному етапі в Україні фахівці виокремлюють такі пріоритетні сфери для інвестицій як аграрна, туристична, транспортна, науково-технічна та енергетична [7].

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні є питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежить соціально-економічний розвиток країни. Міжнародними експертами сьогодні відзначається зниження інвестиційної привабливості України через наявність наступних проблем на макрорівні:

- високий рівень корупції та наявність тіньової економіки;

- недосконалість законодавства в інвестиційній сфері;

- відсутність гарантій на право власності для іноземних інвесторів;

- відсутність фахівців, які здатні створювати, впроваджувати та управляти інвестиційними проектами;

- відсутність регулярного співробітництва з міжнародними рейтинговими агентствами;

- низька адаптація українського законодавства та банківської системи до міжнародних стандартів;

- наявність ускладненої регуляторної системи, системи адміністрування податків та отримання дозволів;

- політична нестабільність та негативний інвестиційний імідж країни;

- застарілість інфраструктури та відсутність ефективних механізмів захисту прав інвесторів [8].

Отже, розглянувши основні фактори впливу на розвиток малого підприємництва в Україні, можна сказати, що переважна більшість з них носить фінансовий та політичний характер. Звичайно, в такому випадку єдиним способом нівелювання негативних зовнішніх факторів може стати лише чітко сформульо-

вана програма дій і механізмів державної підтримки.

Враховуючи вищезазначене, шляхами розвитку малого підприємництва на державному рівні мають стати наступні заходи:

1. Розробка та впровадження механізму державної підтримки, що полягає в реалізації програм розвитку і підтримки підприємства, прийнятих на національному та регіональному рівнях. Слід наголосити на необхідності суворого дотримання прийнятих законів і постанов на всіх рівнях влади для успішно реалізації виконання програмних заходів.

Державна підтримка малого підприємства має бути спрямована на зниження його ризикованості та має діяти за такими основними напрямками:

- фінансова підтримка (формування державних програм, що забезпечать пільгове кредитування малих підприємств);

- матеріально-технічна підтримка (допомога у розробці нових технологій, сприяння у придбанні обладнання, створення технопарків);

- консультативна та інформаційна підтримка (забезпечення доступу до технічних бібліотек, баз даних та надання консультативних і правових послуг);

- створення та розвиток ринкової інфраструктури.

2. Розробка та закріплення на законодавчому рівні правових механізмів регулювання малого підприємництва, адже формування цивілізованого підприємницького простору неможливе без законодавчого закріплення дій, що мотивують підприємницьку активність.

3. Розробка та застосування механізмів впливу держави на становлення і розвиток малого підприємництва з метою створення сприятливих економічних умов, необхідних для забезпечення сталого розвитку господарюючих суб'єктів. Цей захід має включати створення наступних елементів: фінансово-кредитних та інформаційних механізмів.

4. Розробка дієвих механізмів експорту товарів. На даному етапі розвитку економіки в Україні, на жаль, відсутня концепція та інструменти підтримки експорту. На відміну від більшості розвинених країн, де є спеціальні структури з підтримки експорту та заохочення інвестицій в економіку міст, в Україні лише ускладнюється даний процес. Для вирішення цієї проблеми необхідне запровадження різного роду експортних кредитів, податкових пільг, фінансових інструментів, інвестицій тощо. Підтримка експорту суб'єктів малого підприємництва з боку органів державної влади може здійснюватися у вигляді:

- співпраці з міжнародними організаціями та іноземними державами у сфері розвитку малого підприємства;

- сприяння в просуванні на ринок іноземних держав вітчизняних товарів, послуг, об'єктів інтелектуальної власності, а також у створенні сприятливих умов зовнішньоекономічної діяльності.

5. Покращення інвестиційного клімату країни. В умовах інтенсивного економічного зростання, як вже зазначалось, успішний розвиток будь-якої країни та відповідно окремих сфер її діяльності тісно пов'язаний з підвищенням її інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів. Для досягнення сприятливого інвестиційного клімату в Україні можна запропонувати наступні заходи:

- удосконалення нормативно-правової бази в сфері інвестування;

- визначення пріоритетних галузей для інвестування;

- антикорупційні заходи та контроль комунікацій з інвесторами;

- впровадження міжнародних стандартів у банківську сферу;

- створення пакету інвестиційних пропозицій;

- активна участь у міжнародних інвестиційних проектах;

- бенчмаркінг (переїняття досвіду поліпшення інвестиційного клімату за кордоном).

Висновки. Мале підприємництво в ринковій економіці – це один з найпріоритетніших секторів, що визначає темпи економічного зростання, структуру та якість валового національного продукту. Саме цей сектор за своєю суттю становить основу сучасної ринкової інфраструктури, тому що він в першу чергу забезпечує конкуренцію в економічному середовищі.

Серед переваг, що надає мале підприємництво країні, можна також виокремити створення економічних умов для високої ефективності ринку, сприяння стабілізації цін і науково-технічному прогресу, поліпшення якості продукції та створення безлічі робочих місць.

На жаль, в Україні мале підприємництво не може розвиватись та функціонувати на достатньому рівні через безліч перешкод, які, в основному, носять фінансовий та політичний характер. На сьогодні розвиток малого підприємництва має стати пріоритетною задачею, адже завдяки його позитивному впливу на процеси в економіці Україна зможе отримати як політичні, так й економічні вигоди в майбутньому.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що Україна найближчим часом має розробити та впровадити ефективний комплекс заходів з метою розвитку малого підприємництва на засадах цілісності та системності.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Гой І. В. Організація підприємницької діяльності : навчально-методичний посібник / І. В. Гой, Т. П. Смелянська. – Х. : ХКТЕІ, 2014. – 220 с.
3. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навчальний посібник / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 488 с.
4. Варналій З. С. Мале підприємництво : основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К. : Знання, 2015. – 277 с.

5. Говорушко Т. А. Малий бізнес : навч. посібник / Т. А. Говорушко, О.І. Тимченко. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 194 с.

6. Ларіна Р. Р. Малий бізнес в Україні: роль та особливості розвитку в національній економіці : монографія / Р. Р. Ларіна, О. В. Азаров. – Д. : Вебер, 2016. – 300 с.

7. Воротін В. Є. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання : навчальний посібник / В. Є. Воротін, Л. І. Воротіна, Л. А. Мартинюк, Т. В. Черняк. – К. : Вид-во Європейського університету, 2014. – 307 с.

8. Реверчук С. К. Малий бізнес: методологія, теорія і практика / С. К. Реверчук. – К. : ІЗМН, 2016. – 192 с.

REFERENCES:

1. Official State Statistics Committee of Ukraine, (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 March 2017), (In Ukrainian).
2. Hoj, I.V. and Smelians'ka, T.P. (2014), *Orhanizatsiia pidpriemnyts'koi diial'nosti: navchal'no-metodychnyj posibnyk* [Business organization: tutorial], KhCTEI, Khmelnytskyj, Ukraine.
3. Het'man, O.O. and Shapoval, V.M. (2012), *Ekonomika pidpriemstva: navchal'nyj posibnyk* [Business Economics: tutorial], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Varnalij, Z.S. (2015), *Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky* [Small Business: theoretical and practical basis], Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Hovorushko, T.A. and Tymchenko, O.I. (2016), *Malyj biznes: navchal'nyj posibnyk* [Small Business: tutorial], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
6. Larina, R.R. and Azarov, O.V. (2016), *Malyj biznes v Ukraini: rol' ta osoblyvosti rozvytku v natsional'nij ekonomitsi: monohrafiia* [Small Business in Ukraine: Role and Development Features in National Economy: monograph], Veber, Donetsk, Ukraine.
7. Vorotin, V.Ye., Vorotina, L.I., Martyniuk, L.A. and Cherniak, T.V. (2014), *Malyj biznes ta pidpriemnytstvo v rynkovykh umovakh hospo-*

dariuvannia: navchal'nyj posibnyk [Small Business and Entrepreneurship in Context of Market Environment: tutorial], Vydavnytstvo Yevropejs'koho universytetu, Kyiv, Ukraine.

8. Reverchuk, S.K. (2016), *Malyj biznes: metodolohiia, teoriia i praktyka* [Small Business: Methodology, Theory and Practice], IZMN, Kyiv, Ukraine.

В.А. Шишкин, кандидат экономических наук, доцент кафедры предпринимательства, менеджмента организаций и логистики, Запорожский национальный университет, г. Запорожье.

ПОИСК ПУТЕЙ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ПОЛИТИЧЕСКОЙ И ФИНАНСОВОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Актуальность исследуемой темы обусловлена существенным вкладом малого предпринимательства в создание экономических условий для высокой эффективности рынка, повышение конкурентоспособности различных отраслей национального хозяйства, а также необходимостью государственной поддержки его развития. Предметом исследования являются теоретико-методологические, статистические и прикладные аспекты поиска путей развития малого предпринимательства в условиях нестабильной ситуации в стране. Целью исследования является определение необходимых мероприятий в сфере развития малого предпринимательства с целью нивелирования негативных внутренних и внешних факторов воздействия. Базовыми принципами исследования выступают принцип причинности и объективности, системный и сравнительный методы, институциональный и структурно-функциональный подходы. Научная значимость работы заключается в исследовании возможных путей развития малого предпринимательства с учетом особенностей рыночной среды Украины. Как вывод предлагается разработать и внедрить эффективный комплекс мер по развитию малого

предпринимательства на основе целостности и системности. На практике это будет способствовать повышению конкурентоспособности украинской экономики и ускорит процесс интеграции страны в мировое хозяйство.

Ключевые слова: малое предпринимательство, инвестиционный климат, государственная поддержка, механизмы влияния, факторы развития.

Viktor Shyshkin, PhD in Economics, Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics, Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine.

THE WAYS OF THE SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE POLITICAL AND FINANCIAL INSTABILITY IN UKRAINE

Recently the small-scale enterprises' activity attracts the attention of the researchers, economists and politicians all over the world. This fact is related to producing the considerable portion of the GDP, solving the employment problems and the competitiveness increasing of the national economy by the small-scale enterprises. In this connection, the significant contribution of the small-scale enterprises to the high market performance creating and the various sectors of the national economy competitiveness improving stipulate the article subject relevance. Also the article topicality is due to the fact that today the small business in the need of the government support.

Purpose. The subject of the study is the theoretical, methodological, statistical and practical aspects of the ways of the small business development search in the context of the unstable situation in the country. The purpose of the paper is to determine the necessary measures in the small business development field with the aim of leveling the negative internal and external factors.

Design/methodology/approach. The basic principles of this research are the causality and objectivity principles, systematic and compara-

tive methods, institutional and structural-functional approach.

Findings. In this article the elaboration and implementation of the effective package plan is suggested. The purpose of such plan is to develop the small business in Ukraine on the integrity and system basis. It should include the following measures:

1. The development and implementation of the government support mechanism. It should consist in the realization of the development programs and business support and should be adopted on the national and regional levels.

2. The elaboration and legislative assignment of the legal control mechanism for the small-scale enterprises' activity.

3. The elaboration and application of the government influence mechanism on the small business formation and development processes. This measure aims to create favorable economic conditions.

4. The development of the effective export mechanism for the small-scale enterprises.

5. The improving of the investment climate in the country.

Research limitations/implications. The scientific significance of the article consists in the research of the possible ways of the small business development, taking into account the features of the market environment in Ukraine.

Originality/value. The suggested in this article measures will further the increase of the Ukrainian economy competitiveness and will accelerate the process of Ukrainian integration in the world economy. The small business in Ukraine will be able to develop, operate on the appropriate level and overcome a lot of the negative financial and political factors by virtue of the government support.

Key words: small business, investment climate, government support, influence mechanisms, development factors.